

Anna Żelazowska-Przewłoka¹

Wyższa Szkoła Biznesu i Przedsiębiorczości w Ostrowcu Świętokrzyskim

Przemysł spożywczy krajów Unii Europejskiej w latach kryzysu gospodarczego 2007-2011

Food industry in the countries of the European Union during the economic crisis of 2007-2011

Synopsis. Celem opracowania było przedstawienie zmian w przemyśle spożywczym w krajach Unii Europejskiej w latach kryzysu gospodarczego 2007-2011. Na podstawie danych zawartych na stronach Komisji Europejskiej i w biuletynach Data & trends of the European Food and Drink Industry przeanalizowano wielkości przemysłu spożywczego ogółem oraz w krajach Unii Europejskiej. Stwierdzono, że mimo kryzysu gospodarczego zmiany te były niewielkie.

Słowa kluczowe: kryzys gospodarczy, przemysł spożywczy, Unia Europejska

Abstract. The purpose of this study was to present changes in the food industry in the countries of the European Union in the years of economic crisis, 2007-2011. On the basis of the data from the European Commission web pages and from the bulletin "Data & trends of the European Food and Drink Industry", the size of the food industry in general and in the countries of the European Union was analyzed. It was found that despite the economic crisis, these changes were rather small.

Key words: economic crisis, food industry, European Union

Wstęp

Słowo „kryzys” (krisis) pochodzi z języka greckiego i pierwotnie oznaczało moment przełomowy, punkt zwrotny, okres przełomu, ale też odsiew, wybór, rozstrzygnięcie [Morawski 2003]. W kontekście ekonomicznym kryzys można rozpatrywać jako gwałtowne zmniejszenie się aktywności gospodarczej w gospodarce i przedsiębiorstwach [www.encyklopediapwn.pl].

Kryzys wymaga działania – podejmowania decyzji – zwykle pod presją czasu. K. Zimmewicz dodaje, że kryzys jest pewnym procesem – ciągiem zdarzeń – przebiegającym w czasie, który zagraża lub uniemożliwia egzystencję przedsiębiorstwa [Zimmewicz 1990].

Kryzysy gospodarcze, czyli okresowe zwolnienia aktywności gospodarczej istniały od najdawniejszych lat. Wcześniej o ich rytmie decydowały czynniki zewnętrzne w stosunku do gospodarki, tj. zjawiska naturalne, w tym klęski żywiołowe, epidemie, nieurodzaje lub przyczyny polityczne np. wojna. Jednakże z rozwojem gospodarki rynkowej na przebieg koniunktury zaczęły wpływać czynniki ekonomiczne. Pojawiły się kryzysy nadprodukcji polegające na tym, że podaż przewyższała popyt, nie można było sprzedać wyprodukowanych dóbr, a ich ceny spadały. Jeżeli ceny spadały poniżej kosztów produkcji, prowadzenie działalności gospodarczej było nieopłacalne, zwalniano

¹ dr; ania_zelazowska@o2.pl

pracowników. Jednakże mechanizm rynkowy, który powodował kryzysy, uruchamiał również czynniki go przewyżające. Ograniczanie produkcji przybliżyło moment, kiedy zgromadzone zapasy ulegały rozładowaniu i powracała dobra koniunktura.

Wówczas mechanizm działał odwrotnie: ceny rosły, zachęcając do zwiększenia produkcji, siła nabywcza pieniądza rosła, co zniechęcało do oszczędzania i jeszcze bardziej nakręcało koniunkturę. Jednak w okresie dobrej koniunktury, zachęcającej do zwiększenia produkcji, pojawiały się już przesłanki przyszłej nadprodukcji [Morawski 2003].

Wieliczko [2011] za Wojtyną [2010] za podstawową przyczynę kryzysu podała niewłaściwą wycenę ryzyka. Podobnego zdania jest też Orłowski [2010], wskazując dodatkowo na tak zwany kryzys zaufania, zagrażający podstawom dobrych relacji w biznesie, a także utrudniający szybkie wyjście z recesji. Czyżewski i Grzelak [2011] jako przyczyny wymienili zbyt słaby nadzór nad rynkami finansowymi, nadmierny rozdźwięk między sferą realną a finansową w gospodarce, znaczną nierównowagę w odniesieniu do inwestycji, oszczędności i konsumpcji w krajach odgrywających znaczną rolę w gospodarce światowej, jak również nadmierny zakres spekulacji na rynkach finansowych.

Niekorzystne tendencje zapoczątkowane w światowej gospodarce w 2008 roku, będące skutkiem załamania na rynku instrumentów finansowych w Stanach Zjednoczonych, utrzymały swoje negatywne oddziaływanie na gospodarkę Unii Europejskiej również w latach kolejnych. Po okresie globalnej recesji (w latach 2008-2009), której kulminacyjnym punktem był 2009 rok, w latach 2010-2011 unijna gospodarka musiała stawić czoła kolejnym problemom. Kłopoty ze zrównoważeniem finansów publicznych poszczególnych krajów strefy euro (tzw. grupa PIIGS3), okazały się być najpoważniejszym z nich, stanowiąc jednocześnie największe zagrożenie dla stabilności wzrostu gospodarczego. Wśród piątki krajów strefy euro, których problemy ze zbyt szybko narastającym długiem publicznym zagrażały w 2011 roku stabilności całej unijnej gospodarki, w najgorszej sytuacji znalazła się Grecja [www.mg.gov.pl, odczyt: 11.02.2013].

O tym czy jest kryzys, czy go nie ma decydują wskaźniki ekonomiczne, czyli wielkości ekonomiczne charakteryzujące gospodarkę, np. przynajmniej dwa kwartały spadku PKB.

Z tabeli 1 wynika, że w latach ostatniego światowego kryzysu gospodarczego najlepiej spośród krajów Europy Środkowej i Wschodniej oraz krajów Wspólnoty radziła sobie gospodarka polska. Szczególnie widoczne to było w 2010 r., kiedy według danych Komisji Europejskiej polski PKB wzrósł o 3,9% i był jednym z najwyższych w UE, zapewniając tym samym Polsce miano „zielonej wyspy”. W 2009 r. tylko nasz kraj odnotował wzrost gospodarczy o 1,6%, gdy w całej UE wskaźnik ten był ujemny. Także w 2011 r. polska gospodarka wyróżniała się wśród państw Europy: PKB wzrósł, o 4% (podobnie jak w Szwecji) i był czwartym wynikiem w UE, za Estonią, Litwą i Łotwą.

Według prognoz Komisji Europejskiej, polska gospodarka pozostawała w czołówce najszybciej rozwijających się gospodarek europejskich w ubiegłym roku – 2012. [ec.europa.eu; odczyt: 11.02.2013].

Tabela 1. Produkt krajowy brutto w krajach Unii Europejskiej w latach 2007-2011

Table 1. Gross domestic product in the countries of the European Union in 2007-2011

Kraj	Zmiany PKB w latach (w %) (rok poprzedni = 100)				
	2007	2008	2009	2010	2011
Belgia	2,9	1,0	-2,8	2,3	2,2
Niemcy	3,3	1,1	-5,1	3,7	2,9
Estonia	7,5	-3,7	-14,3	2,3	8,0
Irlandia	5,2	-3,0	-7,0	-0,4	1,1
Grecja	3,0	-0,2	-3,2	-3,5	-5,5
Hiszpania	3,5	0,9	-3,7	-0,1	0,7
Francja	2,3	-0,1	-2,7	1,5	1,6
Włochy	1,7	-1,2	-5,1	1,5	0,5
Cypr	5,1	3,6	-1,9	1,1	0,3
Luksemburg	6,6	0,8	-5,3	2,7	1,6
Malta	4,3	4,4	-2,7	2,7	2,1
Holandia	3,9	1,8	-3,5	1,7	1,8
Austria	3,7	1,4	-3,8	2,3	2,9
Portugalia	2,4	0,0	-2,5	1,4	-1,9
Słowenia	6,9	3,6	-8,0	1,4	1,1
Słowacja	10,5	5,9	-4,9	4,2	2,9
Finlandia	5,3	1,0	-8,2	3,6	3,1
Bułgaria	6,4	6,2	-5,5	0,2	2,2
Czechy	5,7	3,1	-4,7	2,7	1,8
Dania	1,6	-1,1	-5,2	1,7	1,2
Łotwa	9,6	-3,3	-17,7	-0,3	4,5
Litwa	9,8	2,9	-14,8	1,4	6,1
Węgry	0,1	0,9	-6,8	1,3	1,4
Polska	6,8	5,1	1,6	3,9	4,0
Rumunia	6,3	7,3	-6,6	-1,9	1,7
Szwecja	3,3	-0,6	-5,2	5,6	4,0
Wielka Brytania	3,5	-1,1	-4,4	1,8	0,7
UE	3,2	0,3	-4,2	2,0	1,6

Źródło: http://ec.europa.eu/economy_finance/eu/forecasts/2011_autumn/statistical_en.pdf

Przemysł spożywczy w Unii Europejskiej

Przemysł spożywczy jest jednym z najważniejszych i najbardziej dynamicznych sektorów europejskiego przemysłu. Składa się na niego około 310 000 firm, w których pracuje ponad 4 miliony osób. Osiągając roczne przychody wynoszące ponad 900 miliardów euro ten zróżnicowany sektor jest silnym eksporterem produkującym niezliczone ilości gotowych wyrobów w ramach niezwykle konkurencyjnych rynków krajowych

i międzynarodowych. Niemniej jednak nadal istnieją możliwości poprawy sytuacji. Udział przemysłu spożywczego w produkcji przemysłowej wynosi 12,2%. Jest drugim co do wielkości sektorem produkcji przemysłowej w wartości dodanej (po przemyśle metalowym), to stanowi 14,5% całkowitego wytwarzania (€ 917 miliardów dla UE 27). Jednakże przemysł spożywczy charakteryzuje się rozdrobnioną strukturą podmiotową. Istnieje kilka europejskich, międzynarodowych przedsiębiorstw konkurujących na całym świecie z wieloma produktami, ale 99% wszystkich przedsiębiorstw w sektorze spożywczym są to małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP). Europejski wspólny rynek stwarza wiele możliwości dla firm, które chcą zwiększyć swoją produktywność, poprzez efektywne wykorzystanie efektu skali. Unijny przemysł spożywczy musi wprowadzać i stymulować innowacje w rozwój nowych produktów. Wszystko to powinno odbywać się w sposób tolerancyjny i przyjazny wobec środowiska, gwarantując bezpieczny dostęp do surowców rolnych. [<http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/food/>; odczyt: 11.02.2013].

Przemysł spożywczy to najbardziej rozpowszechniona i silnie zróżnicowana gałąź przemysłu przetwórczego. Wyróżnia się kilkanaście branż przemysłu spożywczego, z których najważniejsze to: przemysł młynarski; mięsny; rybny; mleczarski - obejmujący produkcję mleka spożywczego, masła, śmietany, serów itp.; przemysł cukrowniczy i cukierniczy; tytoniowy i napojów alkoholowych [<http://www.food.rsi.org.pl>; odczyt: 12.02.2013].

W tabeli 2 przedstawiono ogólne wyniki przemysłu spożywczego w Unii Europejskiej w latach 2007-2011. Wynika z niej, że obroty zwiększyły się w latach 2007-2008 o 5,7%, zaś w kolejnych latach wystąpił spadek wartości o 1,1%. W analizowanych latach na tym samym poziomie pozostała wartość dodana (2%) oraz konsumpcja (13,0%). Liczba pracowników zwiększyła się o 2,3% w latach 2007-2008, a w kolejnych latach odnotowano zmniejszenie liczby zasobów pracy o 6,8%. Liczba przedsiębiorstw wzrosła o 0,6% w latach 2007-2009, zaś w 2010 r. zmniejszyła się o 11,6%.

Tabela 2. Przemysł spożywczy w Unii Europejskiej w latach 2007-2010

Table 2. Food industry in the European Union in 2007-2010

Wyszczególnienie	Przemysł spożywczy w Unii Europejskiej			
	2007	2008	2009	2010
Obroty (€ bilion)	913	965	954	956
Wartość dodana (% PKB UE)	2	2	2	2
Liczba pracowników (milion)	4,3	4,4	4,2	4,1
Liczba przedsiębiorstw (tys.)	308	310	310	274
Konsumpcja (% wydatków gospodarstw domowych)	12,6	13,0	13,0	13,0

Źródło: [www.foodrinkurope.eu/documents/brochures/ciaa-data](http://www.fooddrinkurope.eu/documents/brochures/ciaa-data); odczyt: 11.02.2013

W tabeli 3 przedstawiono stan zatrudnienia w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego w Unii Europejskiej w latach 2007-2008 (brak danych za lata 2009-2010). Wynika z niej, że zatrudnienie zwiększyło się w Niemczech (o 1,74%), Hiszpanii (o 0,72%), Cyprze (o 3,03%) i Norwegii (o 0,54%), zaś w pozostałych krajach Unii Europejskiej uległo ono zmniejszeniu.

Najwięcej zatrudnionych w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego było w Niemczech, Polsce, Wielkiej Brytanii i Hiszpanii, zaś najmniej w Słowenii i Estonii.

Tabela 3. Zatrudnienie w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego (bez 7 krajów – brak danych)

Table 3. Employment employed in enterprises of the food industry (No 7 – no country data)

Kraje UE	Zatrudnienie w przedsiębiorstwach przemysłu spożywczego	
	2007	2008
Belgia	99 033	98 557
Bułgaria	110 208	106 267
Niemcy	826 011	840 390
Estonia	16 791	16 041
Irlandia	.	40 011
Grecja	87 946	.
Hiszpania	385 878	388 650
Cypr	12 722	13 107
Łotwa	32 963	30 977
Litwa	51 213	48 621
Węgry	.	109 282
Holandia	127 759	126 807
Austria	.	77 720
Polska	447 061	443 337
Portugalia	109 861	107 087
Rumunia	207 638	.
Słowenia	18 347	15 501
Szwecja	.	65 458
Wielka Brytania	436 994	.
Norwegia	49 739	50 009

Źródło: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>; odczyt: 11.02.2013

W tabeli 4 przedstawiono udział wartości dodanej w produkcji artykułów spożywczych i napojów w latach 2007-2008 (brak danych za lata 2009-2010). Wynika z niej, że prawie we wszystkich krajach Unii Europejskiej zauważono zmniejszenie produkcji artykułów spożywczych i napojów. Wyjątkiem była Polska, w której udział ten w latach 2007-2008 był na zbliżonym poziomie, jednak z tendencją wzrostową o 0,93%. Warto przypomnieć, że wartość dodana - jest to przyrost wartości dóbr w wyniku procesu produkcji [Kubiak, Nakonieczna-Kisiel, 1999] lub można ją też rozumieć jako różnicę pomiędzy utargiem przedsiębiorstwa a kosztami zakupów materiałów i usług od innych firm, zatem jest to różnica pomiędzy przychodem ze sprzedaży a kosztem pozyskania koniecznych nakładów; różnica pomiędzy przychodem ze sprzedaży a kosztem nabycia dóbr i usług od innych firm [Barro 1997].

Tabela 4. Udział wartości dodanej w produkcji artykułów spożywczych i napojów (w %) w latach 2007-2008

Table 4. Share of value added in production of food products and beverages in 2007-2008

Kraje UE	Udział wartości dodanej w produkcji artykułów spożywczych i napojów (w %)	
	2007	2008
Unia Europejska (27 krajów)	23,1	
Belgia	18,7	18,6
Bułgaria	20,2	19,5
Niemcy	22,6	20,7
Estonia	23,7	22,3
Irlandia		31,5
Grecja	30,7	
Hiszpania	22,9	21,6
Francja		20,4
Cypr	30,0	28,3
Łotwa	25,3	23,7
Litwa	24,2	18,3
Węgry		20,1
Austria		25,8
Polska	21,4	21,6
Portugalia	22,1	20,6
Rumunia	22,1	
Słowenia	28,2	22,7
Szwecja		22,6

Źródło: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>; odczyt: 12.02.2013

W tabeli 5 przedstawiono konsumpcję głównych artykułów żywnościowych (zboża, z wyłączeniem ryżu) w latach 2007-2011 (bez 6 krajów – brak danych). Wynika z niej, że w latach 2007-2008 nastąpiło zmniejszenie konsumpcji w takich krajach jak: Irlandia (również 2009 r.), Grecja, Luksemburg, Polska (również lata 2009-2010), Portugalia, Rumunia, jak też Słowacja oraz w latach 2010-2011 we Francji, na Litwie, Łotwie, w Luksemburgu oraz Słowacji. Z kolei zwiększenie konsumpcji nastąpiło w Niemczech (oprócz 2009 r.), Hiszpanii, Malcie, Holandii, Austrii (oprócz 2010 r.), Wielkiej Brytanii (oprócz 2010 r.).

W latach 2007-2008 eksport produktów spożywczych w Unii Europejskiej zwiększył się z 54 649 mln € do 58 424 mln €, czyli o 6,9%, zaś w 2009 roku zmniejszył się do wartości 53 731 mln €, tj. o 8,0%. Podobna sytuacja miała miejsce w imporcie (w latach 2007-2008 nastąpił wzrost z 52 702 mln € do 59 209 mln €, czyli o 12,35%, w 2009 roku spadek do 50 782 mln €, czyli o 14,2%). Z danych wynika, że w badanych latach (oprócz 2008 roku) eksport dominował nad importem, ale saldo bilansu handlowego do 2008 roku

zmniejszało się w wyniku szybszego wzrostu wartości importu niż eksportu² [Żelazowska-Przewłoka 2012].

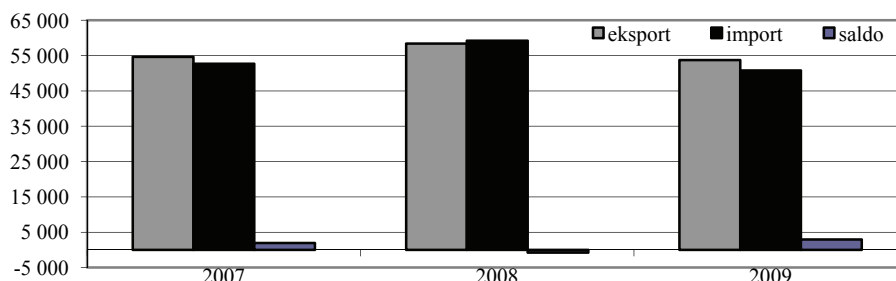
Tabela 5. Konsumpcja głównych artykułów żywnościowych (zboża, z wyłączeniem ryżu) w latach 2007-2011

Table 5. Consumption of main foodstuffs (cereals, excluding rice) in 2007-2011

Kraje UE	Konsumpcja głównych artykułów żywnościowych (zboża, z wyłączeniem ryżu)				
	2007	2008	2009	2010	2011
Bułgaria	:	1 081 000	1 131 000	1 237 000	:
Niemcy	9 145 000	9 390 000	9 243 000	9 603 000	10 096 000
Estonia	101 000	105 000	111 000	112 000	112 000
Irlandia	504 000	470 000	440 000	506 000	:
Grecja	2 305 200	2 202 220	2 238 160	:	:
Hiszpania	4 370 000	4 480 000	:	:	:
Francja	7 158 000	7 468 000	7 169 000	7 429 000	7 380 777
Włochy	9 392 000	10 253 000	9 604 000	:	9 551 000
Łotwa	291 500	316 700	278 010	276 300	258 800
Litwa	375 600	406 800	265 700	392 800	372 900
Luksemburg	49 660	40 500	62 001	49 743	45 559
Węgry	1 671 000	1 709 000	1 672 600	1 697 800	1 630 200
Malta	47 500	67 200	76 100	77 800	:
Holandia	1 551 000	1 702 000	1 873 000	2 248 000	:
Austria	944 900	968 600	991 000	978 500	984 900
Polska	5 369 000	5 302 000	5 245 000	5 214 000	5 277 000
Portugalia	1 354 000	1 352 000	1 371 000	1 379 000	1 378 000
Rumunia	4 473 600	3 418 100	4 265 100	4 240 900	4 358 600
Słowacja	681 300	605 511	913 753	829 407	817 488
Wielka Brytania	:	6 997 000	7 097 000	7 072 000	:
Chorwacja	556 760	570 910	633 250	:	:

Źródło: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/setup>; odczyt: 12.02.2013

² analizowano łączną wartość obrotów wewnątrzspółnotowych i z krajami trzecimi

Rys. 1. Obroty handlowe produktami spożywczymi w Unii Europejskiej w latach 2007-2009 (w mln €)

Fig. 1. Foreign trade in the food industry in the European Union in 2007-2009 (in mln €)

Źródło: Data & trends of the European Food and Drink Industry, www.ciaa.eu, 2008-2010, 12.02.2013.

Wnioski

Opracowanie dotyczy stanu przemysłu spożywczego w Unii Europejskiej w latach kryzysu gospodarczego 2007-2011. Na podstawie przeprowadzonej analizy sformułowano następujące wnioski.

1. Zdecydowana większość krajów Europy zanotowała spadek PKB, z wyjątkiem Polski. W 2009 roku odnotowano w naszym kraju wzrost PKB, zaś w pozostałych krajach Wspólnoty nastąpił jego spadek.
2. W latach 2007-2008 obroty handlowe, liczba pracowników oraz przedsiębiorstw (również 2009 r.) w przemyśle spożywczym w Unii Europejskiej zwiększyły się, zaś w kolejnych latach nastąpił ich spadek. W analizowanych latach na tym samym poziomie kształtowała się wartość dodana oraz konsumpcja.
3. W analizowanych latach zwiększyło się zatrudnienie w przemyśle spożywczym w Niemczech, Hiszpanii, Cyprze i Norwegii, zaś w pozostałych krajach Unii Europejskiej liczba zatrudnionych się zmniejszyła.
4. Prawie we wszystkich krajach Unii Europejskiej zmniejszyła się wartość udziału wartości dodanej w produkcji żywności, z wyjątkiem Polski.
5. W latach 2007-2011 odnotowano zmniejszenie konsumpcji głównych artykułów żywnościowych w większości krajów Unii Europejskiej, zaś jej zwiększenie wystąpiło tylko w kilku krajach Europy Środkowej.
6. Przemysł spożywczy Unii Europejskiej relatywnie słabo, w odróżnieniu od np. branży budowlanej, odczuł skutki kryzysu gospodarczego w latach 2007-2011.

Literatura

- Barro R. [1997], *Makroekonomia* Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, s. 59.
 Czyżewski A., Grzelak A. [2011], *Rolnictwo w Polsce na tle sytuacji ogólnoeconomicznej w kraju w okresie kryzysu 2007-2009*, Roczniki Nauk Rolniczych seria G, t. 98, s. 21.